

Лободіна І.

студентка І курсу магістратури

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: д. психол. н., професор, завідувач

кафедри психології та соціальної роботи ТНЕУ

Фурман А.В.

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО НАВЧАННЯ

Вибір молодого особою з обмеженими можливостями після закінчення середньої школи ЗВО, вступ і успішне навчання в ньому вимагають від такої молоді людини чітко вираженої суб'єктної позиції, зайняти і зреалізувати яку можна тільки будучи до цього всебічно підготовленою, володіючи певними особистісними рисами, відповідним досвідом і навичками. Важливим тут є виявлення її емоційних особливостей та характерологічних властивостей, а також пізнавальних здібностей, що впливають на психологічну готовність особи з інвалідністю до взаємодії з освітнім доквіллям університету. До складу їхнього емоційного компоненту психологічної готовності, як відомо, входять такі складові: рівень тривожності, нервово-психічна стійкість, впевненість у собі і своїх силах, емоційна надійність. До структури когнітивного компоненту готовності належать переважно засадничі знання – матеріал академічних дисциплін (й відтак успішність), інтелектуальна активність студентів.

У чинному емпіричному дослідженні, яке проводилося у 2020 році на базі ТНЕУ, для аналізу компонентів емоційної і когнітивної готовності студентів з інвалідністю до навчання були використані наступні діагностичні методики [1-4]:

1) методика діагностики самооцінки ситуативної та особистісної тривожності Спілбергера і Ханіна;

2) методика експрес-діагностики неврозів Хека і Гесса;

3) аналіз академічної успішності студентів з особливими потребами;

4) культурно незалежний тест інтелекту Кеттела;

5) тест-опитувальник особистісної адаптованості А.В. Фурмана.

Аналіз середньогрупових значень, отриманих по всіх досліджуваних характеристиках, дозволив встановити наступне. Середні величини результатів, здобутих за допомогою методики діагностики самооцінки тривожності Спілбергера-Ханіна, дозволяють висновувати, що у більшості першокурсників з інвалідністю наявний середній рівень тривожності із тенденцією до високого. Показники особистісної тривожності (первинне значення = 41,8) і ситуативною тривожності (перв. знач. = 40,6) дещо вищі порівняно із фізично здоровими студентами. Аналізуючи отримані дані, є підстави стверджувати, що рівень тривожності цієї категорії студентів підвищується при переході з освітнього середовища школи до освітнього простору ЗВО.

Однозначно встановлено, що студенти з інвалідністю більшою мірою відчувають негативний емоційний стан при відвідуванні університету, аніж старшокласники з інвалідністю під час навчання у ЗОШ. В цілому більшість студентів-першокурсників виявляють внутрішню напруженість, переживають внутрішньоособистісний конфлікт. Порівняльний аналіз t-критерію Ст'юдента дав змогу отримати достовірні відмінності за параметрами самооцінки ступеня тривожності. Доведено, що у першокурсників з інвалідністю має місце вищий рівень ситуативної і особистісної тривожності порівняно із психофізично здоровими студентами.

Аналіз параметрів за шкалою невротизації показав, що у більшості студентів середні показники рівня невротизації становить 16,0 балів, тоді як у студентів з інвалідністю – 19,8 балів. Порівняльний аналіз за t-критерієм Ст'юдента цих даних дозволив виявити достовірні відмінності

в рівні невротизації досліджуваних груп, що дорівнює 1,97. Отож у ситуації вступу та навчання у ЗВО зміни в емоційній сфері першокурсників з інвалідністю мають переважно негативний характер: у них погіршується самопочуття, знижується соціальна активність, підвищується тривожність, емоційне збудження, з'являється депресивність і невротичність. За результатами діагностики емоційного компоненту психологічної готовності цих студентів до навчання є підстави висновувати наявність у них недостатнього рівня його сформованості.

Водночас, аналізуючи показники середніх значень, стверджуємо, що спостерігаються значні відмінності в рівні академічної успішності студентів з інвалідністю і типових студентів: $t = 1,96$. Цей емпіричний факт знаходить підтвердження й у нижчих рівнях особистісної адаптованості студентів з особливими потребами, що часто досягає ситуаційної дезадаптованості. І це зрозуміло чому: існують сутнісні відмінності в освітніх технологіях і в організації навчальної діяльності у середній та вищій школах. Це породжує своєрідний негативний ефект – певний психодидактичний бар'єр, адже багатьом першокурсникам бракує таких навичок і вмій, які потрібні у ЗВО для успішного оволодіння програмою. Причому мовиться не тільки про недостатність знань, обізнаності і дисциплінарних компетенцій, а й про невміння студентами-першокурсниками обробляти отриману інформацію, виділяти суть, конспектувати, будувати схеми, осмислювати складні філософські і суто наукові тексти. Нові форми і методи навчання у ЗВО далеко не повною мірою відповідають функціональним можливостям першокурсників з інвалідністю, призводять до зниження їхньої мотивації, спричиняють негативне ставлення до процесу навчання, що, безсумнівно, відбивається на ефективності освітнього процесу, їх академічній успішності, на розвитку їх розумових здібностей і життєвій самореалізації.

Для визначення взаємозв'язку змінних, які є значущими для даного дослідження, був використаний коефіцієнт кореляції Пірсона. В результаті кореляційного аналізу встановлено, що перераховані вище компоненти емоційної і когнітивної готовності студентів до навчання у ЗВО взаємодоповнюють й обопільно детермінують один на одного. Так, з'ясовано, що негативний кореляційний зв'язок спостерігається і між рівнем тривожності, й академічною успішністю: $r = -0,24$ при $p < 0,05$. У студентів з інвалідністю із високою тривожністю за основними дисциплінами достовірно нижчі оцінки, а з низькою тривожністю унааявлюється тенденція до підвищення.

Кореляційний аналіз дав змогу встановити негативний зв'язок між рівнем невротизації і емоційною комфортністю таких студентів: $r = -0,55$ при $p < 0,05$. Студенти з інвалідністю, у яких спостерігаються результати, що свідчать про низьку ймовірність неврозу, є більш впевненими в собі, менш напруженими в тих чи інших освітніх ситуаціях; їм не властиві конфліктність, категоричність, суперечливість, боязкість, залежність, конформність, невдоволення навколишніми. Внаслідок виникнення останніх симптомів уреальнюється позитивний кореляційний зв'язок між ступенем їхньої невротизації і рівнем тривожності: $r = 0,47$ при $p < 0,05$. За високої невротичності такі студенти часто відчують підвищену дратівливість, стомлюваність, загостреність емоційних реакцій. Негативний кореляційний зв'язок спостерігається також між рівнем невротизації та академічною успішністю: $r = -0,36$ при $p < 0,05$. Студенти з інвалідністю із високими показниками академічної успішності володіють такими яскраво вираженими характеристиками, як емоційна стійкість, позитивний фон переживань (спокій, оптимізм), стриманість, вміння контролювати власні емоції і поведінку.

Крім того, нами виявлені такі статистично значущі взаємозв'язки: негативний кореляційний зв'язок між рівнем тривожності і коефіцієнтом інтелектуальності у студентів з інвалідністю: $r = -0,27$ при $p < 0,05$. Відтак низький рівень емоційної готовності (висока тривожність) від'ємно впливає на інтелектуальний розвиток, блокує творчі здібності, оригінальність мислення, допитливість. Високий рівень особистісної та ситуативної тривожності знижує їх розумову активність, роботу пам'яті, спричиняючи труднощі з висловленням своїх думок. Закономірно, що негативний зв'язок має місце між рівнем тривожності і академічною успішністю цієї категорії студентів: $r = -0,45$ при $p < 0,05$. Водночас висока тривожність сприяє зниженню інтересу до процесу навчання, часто

призводить до дезорганізації їхньої освітньої діяльності, зниження працездатності, до загат у спілкуванні з одногрупниками і викладачами.

Окрім зазначеного, виявлено негативний кореляційний зв'язок між рівнем невротизації та емоційною комфортністю цих студентів: $r = -0,20$ при $p < 0,05$. Тоді як висока тривожність сприяє підвищенню напруженості, невротизації. Аналогічний зв'язок наявний між ступенем невротизації і рівнями інтелектуальності: $r = -0,25$ при $p < 0,05$, між невротизацією та академічною успішністю: $r = -0,41$ при $p < 0,05$. Загалом чим вище порушення в емоційній сфері аномальної особистості, тим нижча стійкість уваги, запам'ятовування, працездатність.

Отже, емпірично встановлено, що обстежувані групи студентів з особливими потребами і звичайних студентів дуже неоднорідні, хоча в цілому перші мають переважно низькі і середні показники емоційної і когнітивної готовності на відміну від других.

Список використаних джерел

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. Санкт-Петербург: ПИТЕР, 2017. 688 с.
2. Бистрова Ю.О., Коваленко В.Є. Тренінг як засіб підвищення професійної компетентності педагогів у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. Вип. 11. С. 15-22.
3. Битянова Н. Р. Система развивающей работы школьного психолога : курс лекций. Лекция седьмая: Психологический тренинг как форма развивающей работы. *Школьный психолог*, 2004. № 46. URL: <http://psy.1sep.ru/article.php?ID=200404605>.
4. Фурман А.В. Психодиагностика личностной дезадаптованости: 2-ге наук. вид. Тернопіль: НДІ МЕВО, 2010. 65 с.

Мартинюк Т.

студент групи СРСР-21

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: д.психол.наук, професор,

професор кафедри психології та

соціальної роботи ТНЕУ

Шандрук С.К.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗВО

Термін «академічна доброчесність» є відносно новим, що й зумовлює багатогранність його перекладів з іноземної мови. Даний термін складається з двох слів – «академічна» (academic) та «доброчесність» (integrity), що перекладається як «порядність», «цілісність», «моральна чистота». В основу класичного визначення терміну «академічна доброчесність» закладені головні етичні якості майбутніх професіоналів – сумління, відповідальність, сміливість, справедливість, повага, порядність, довіра та мужність. Можемо констатувати, що за умов сучасних викликів академічній спільноті та зростанні масштабів поширення неетичної поведінки, головну роль відіграє розвиток академічної доброчесності в усіх учасників освітнього процесу у сучасному ЗВО.

Термін «академічна доброчесність» є досить складним, бо охоплює загальну академічну культуру закладу вищої освіти, внутрішню культуру людини, духовну культуру, має системний характер стосовно норм, цінностей, правил, традицій написання наукових робіт, етичної відповідальності за наслідки власних досліджень. Академічна доброчесність є складним міжпредметним визначенням, яке поєднало в собі моральні норми і етичні правила поведінки всіх учасників освітнього процесу. Існує комплекс моральних чинників, які